

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА КАТЕГОРІЙ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. Поняття «корпоративного управління» багатозначне. Проблема чіткості його визнання має комплексний характер та знаходиться на межі політики, економіки та права. Корпоративне управління має багато визначень, які залежать від ознаки щодо якої визначається поняття, отже єдине визначення корпоративного управління в науково-методичній літературі відсутнє. Серед авторів, які досліджують корпоративне управління, існують різні погляди та підходи до визначення поняття «корпоративне управління» та основних його категорій, таких як об'єкт та суб'єкт корпоративного управління.

Огляд (аналіз) останніх досліджень. Дослідженням питань, пов'язаних із корпоративним управлінням, присвячені роботи таких науковців як В. В. Балтаєв, А. В. Бандурін, А. В. Бухвалов, І. Ю. Верейтіна, В. А. Євтушевський, Т. А. Корнєєва, Т. В. Момот, Г. В. Назарова, М. Самосудов, П. Ю. Старюк, В. І. Полієнко, Д. Ю. Ткаченко та інші.

Завдання дослідження. Проаналізувати понятійний апарат, який розкриває сутність корпоративного управління та запропонувати обґрунтовані визначення та класифікації основних категорій корпоративного управління.

Виклад основного матеріалу. Належна система корпоративного управління дозволяє інвесторам бути впевненими у тому, що керівництво товариства розумно використовує їх інвестиції для розвитку фінансово-господарської діяльності і, таким чином, збільшується вартість часток участі інвесторів в акціонерному капіталі товариства.

Інтерес до корпоративного управління в Україні матеріалізувався в 2003 році в рішенні Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження принципів корпоративного управління», яке носить лише рекомендований характер (далі – Принципи корпоративного управління). Сутністю корпоративного управління згідно Принципами корпоративного управління є система відносин між інвесторами-власниками товариства, його менеджерами, а також зацікавленими особами для забезпечення ефективності діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин [12].

На думу деяких авторів, зокрема В. В. Балтаєва [1], корпоративне управління розглядається як наука, а саме як суспільно-економічна наука, що представляє собою систему знань про закономірності та ефективні форми, методи та засоби цілеспрямованого впливу на суб'єкти корпоративних утворень, їх органи, матеріально-речовинні елементи, фінансові системи та інші компоненти, які забезпечують ефективне функціонування механізму взаємодії та досягнення гармонії та синергічного ефекту. В. А. Євтушевський пропонує дотримуватись загальноприйнятого в економічній літературі визначення корпоративного управління, а саме як управління корпораціями, які в свою чергу представлені в основному акціонерними товариствами [5]. У той час як А. В. Бухвалов зауважує, що корпоративне управління не можна плутати з управлінням корпораціями, тому що остання проблематика є неосязною, а також корпоративне управління стосується питання влади в організації будь-якої правової форми, а не лише у відкритих акціонерних товариствах [3].

Аналіз діючого законодавства в області корпоративного управління дає всі підстави вважати, що корпоративне управління стосується лише акціонерних товариств. Однак слід зазначити, що система корпоративного управління може успішно застосовуватись і на інших видах підприємств (товариство з обмеженою відповідальністю,

приватне підприємство тощо), що забезпечить підпорядкування бізнес-процесів організації та сприятиме підвищенню ефективності діяльності.

Таблиця 1

Аналіз визначень сутності «корпоративного управління» з точки зору підходу як система

№	Автор	Сутність «корпоративного управління»	Мета корпоративного управління
1	2	3	4
1	В. А. Євтушевський, К. В. Ковальська, Н. В. Бутенко [5]	Система організаційно-правових, економічних та фінансових взаємовідносин усіх учасників акціонерного товариства	Встановлює механізми, засоби взаємодії зацікавлених сторін, за допомогою яких вони представляють в суспільстві свої інтереси та взаємодіють з ними між собою
2	Д. Ю. Ткаченко [11]	Система взаємовідносин між акціонерами та безпосередніми суб'єктами управління (менеджерами) та різними суспільними інститутами	Вирішення конфліктів та досягнення єдиних цілей в інтересах власників господарських суб'єктів через певний звід правил
3	Т. А. Корнєєва [6]	Система організаційно-управлінських відносин між суб'єктами власності та ключовими зацікавленими особами/групами	Субординація та гармонізація інтересів суб'єктів власності та ключових зацікавлених осіб/груп за допомогою комплексу внутрішніх та зовнішніх механізмів, що сприяє досягненню загальнокорпоративних цілей
4	Г. В. Назарова [8]	Система економічних, соціальних, правових відносин між власниками, менеджерами, працівниками, органами управління та іншими зацікавленими сторонами	Ефективне об'єднання капіталу, створення балансу інтересів зацікавлених сторін для підвищення ефективності функціонування корпорації при поєднанні економічних і соціальних інтересів індивідуумів, підприємства і суспільства
5	Т. В. Момот [7]	Комплексна система внутрішніх та зовнішніх механізмів	Оптимізація структури корпоративних відносин для забезпечення гармонізації інтересів усіх суб'єктів корпоративних відносин і реалізації ефективного інвестиційного процесу в акціонерному товаристві для максимізації його капіталізації
6	В. І. Полієнко, П. Ю. Старюк [10]	Комплексна система внутрішніх та зовнішніх механізмів, які знаходяться у відносинах взаємозамінності та компліментарності	Оптимізація структури корпоративних агентських відносин з точки зору максимізації вартості компанії
7	І. Ю. Вереїтіна [4]	Система впливу суб'єктів корпоративних відносин на об'єкти управління, яка діє і розвивається на підставі специфічних принципів корпоративної діяльності	Досягнення балансу зацікавлених сторін за допомогою методів управління

Найбільш розповсюдженим підходом до визначення корпоративного управління є розгляд корпоративного управління як системи взаємовідносин, системи впливу, системи механізмів, системи управління і контролю тощо.

За визначенням економічного словника «система – це безліч взаємодіючих елементів, які знаходяться у взаємовідносинах та зв'язках один із одним, які складають цілісне утворення». У межах зазначеного підходу визначення корпоративного управління відрізняються сукупністю взаємодіючих елементів даної системи, а особливо метою взаємодії. Іншими словами різні автори, розглядаючи корпоративне управління як систему, висловлюють різні трактування щодо результату корпоративного управління як системи. Аналіз визначень сутності корпоративного управління з точки зору підходу як система наведено в таблиці.

За визначеннями В. А. Євтушевського, К. В. Ковальської, Н. В. Бутенко, Д. Ю. Ткаченко, Т. А. Корнєвої та Г. В. Назарової корпоративне управління розглядається як система відносин між зацікавленими особами (інвесторами, власниками, менеджерами, суспільними інститутами, працівниками та іншими) [5; 6; 8; 11]. Відрізняються визначення авторів Т. В. Момот та В. І. Полієнко і П. Ю. Старюка, які ототожнюють корпоративне управління із комплексною системою внутрішніх та зовнішніх механізмів [7; 10]. Слід зазначити, що визначення корпоративного управління як «система взаємовідносин або механізмів» не відображає сутності даного поняття. Адже ключовим аспектом даного поняття виступає управління. Отже із наведених визначень ми погоджуємось із розкриттям сутності корпоративного управління в роботі І. Ю. Верейтіної, а саме як система впливу суб'єктів корпоративного управління на об'єкти управління [4].

Проаналізуємо розкриття через сутність корпоративного управління мети корпоративного управління. Найбільш переважаючою метою корпоративного управління є баланс інтересів зацікавлених осіб [4; 8; 12]. З цією позицією не можна погодитись, але вказана мета не є вичерпною. В роботах [6; 11] метою корпоративного управління розглядається досягнення загальнокорпоративних або єдиних цілей, що також не конкретизує призначення корпоративного управління. В сучасних умовах розвитку вартісно-орієнтованого підходу до управління найбільш змістовним є конкретизація мети корпоративного управління як максимізація капіталізації або вартості підприємства, як зазначено в роботах [7; 10]. Наведений перелік визначень корпоративного управління не є вичерпним.

Отже на підставі проведеного аналізу поняття «корпоративне управління» пропонується розглядати як систему впливу суб'єктів корпоративних відносин на об'єкти з метою забезпечення балансу інтересів зацікавлених осіб та сприяння максимізації вартості підприємства та частки участі кожного акціонера.

Однією із категорій корпоративного управління є корпоративне середовище. Як зазначає А. В. Бандурін [2] корпоративне середовище представляє собою область взаємодії корпорації з тими, на кого вона може, в силу своїх можливостей, впливати. М. Самосудов [9] розглядає корпоративне середовище як середовище, у якому проявляється ймовірний характер взаємодії різних учасників корпоративних відносин, у якій проявляються синергетичні закономірності. Визначення корпоративного середовища А. В. Бандуріна на нашу думку більш точно відображає сутність корпоративного управління, адже акцентується увага на взаємодії не лише учасників корпоративних відносин (суб'єктів), а також тих елементів, на які може здійснюватися вплив (об'єкти).

Отже розглянемо наступні категорії корпоративного управління такі як об'єкти та суб'єкти корпоративного управління.

У науковій літературі відсутнє однозначне визначення поняття «об'єкт корпоративного управління». Більш за все це викликано тим, що об'єкти корпоративного управління розглядаються з різних підходів, як і саме визначення поняття «корпоративне управління».

У своїй роботі В. А. Євтушевський серед об'єктів внутрішньокорпоративного управління виділяє: відносини власності, відносини контролю в корпорації, організаційну структуру управління корпорації (функції наглядової ради, правління, ревізійної комісії), фонди корпорації, дивідендну політику, мотивацію персоналу, корпоративну культуру [5]. У своїх більш ранніх роботах автор зазначає, що об'єктами корпоративного управління є акціонерні товариства, частина товариств з обмеженою відповідальністю, де управління відділене від власності, тобто виходячи із правової форми підприємства, а також корпоративні права [5]. На нашу думку автором не враховані такі об'єкти як ресурси підприємства (трудові, фінансові тощо), а також результати діяльності корпорації. Адже за визначенням тлумачного словника об'єктом є явище, предмет, особа, на яке направлена будь-яка діяльність, чиясь діяльність тощо. Результати діяльності є одним із найважливіших об'єктів, на який направлена безпосередня дія учасників корпоративних відносин.

І. Ю. Вереїтіна [4] на підставі розгляду корпоративного управління як регулювання господарськими, фінансовими операціями з метою досягнення їхньої ефективності виділяє наступні групи об'єктів корпоративного управління:

- ресурсний потенціал – працівники компанії, фінансовий капітал, матеріали, сировина, технології, інформація;
- господарські процеси – виробництво, реалізація, постачання, надання послуг, виконання робіт;
- фінансові операції – вишукування джерел фінансових ресурсів, і виникаючі при цьому фінансові відносини;
- фінансові результати – прибуток і оптимізація його розмірів.

З точки зору наведеного І. Ю. Вереїтіною критерію класифікації об'єктів як регулювання господарськими та фінансовими операціями, серед наведених об'єктів не враховані контрольні процеси (функції, процедури тощо).

В матеріально-діалектичному розуміння об'єктом виступає предмет, на який направлено дії. Для визначення об'єктів корпоративного управління запропоновано в якості ознаки систематизації використати цілі корпоративного управління. Отже якщо в якості цілей корпоративного управління, виходячи із запропонованого визначення даного поняття, розглядати забезпечення балансу інтересів зацікавлених осіб, сприяння максимізації вартості підприємства та збільшення частки участі кожного акціонера, то в якості об'єктів корпоративного управління можуть виступати усі ті предмети, на які можна направити дії для досягнення вищезазначених цілей. Тобто в якості об'єктів корпоративного управління запропоновано розглядати:

- ресурси підприємства (трудові, фінансові, інвестиційні, матеріальні тощо); корпоративні відносини (власності, контролю, організаційні);
- політику підприємства (правова, дивідендна, внутрішньокорпоративна, мотиваційна, культурна, інформаційна);
- якість корпоративного управління;
- результати діяльності (фінансові, такі як максимізація вартості підприємства, та нефінансові – задоволення потреб, підвищення довіри інвесторів, зростання рейтингу тощо).

Проаналізуємо підходи до розгляду суб'єктів корпоративного управління. До суб'єктів внутрішньокорпоративного управління В. А. Євтушевський відносить власників, менеджмент, працівників, які безпосередньо впливають на стратегію корпорації [5]. Автор також зазначає, що в разі розгляду корпоративних прав в якості найбільш загального об'єкту корпоративного управління, то до суб'єктів корпоративного управління відносяться власники корпоративних прав (юридичні та фізичні особи), менеджмент (управлінський персонал підприємства корпоративного типу, а також підприємств – власників корпоративних прав), державні та недержавні органи, які

здійснюють пряме чи опосередковане регулювання руху корпоративних прав і діяльності підприємства, а також є власниками корпоративних прав [5].

І. Ю. Вереїтіна [4] пропонує класифікувати суб'єктів корпоративного управління на суб'єктів прямого впливу (власники цінних паперів, менеджери всіх рівнів) і непрямого впливу (держава, інші зацікавлені особи).

Ефективна взаємодія суб'єктів корпоративних відносин здатна забезпечити максимізацію вартості підприємства. Саме з позиції характеру участі у створенні вартості в роботі пропонується класифікувати суб'єктів корпоративного управління, а саме:

- безпосередня участь у створенні вартості (власники, менеджери);
- опосередкована участь у створенні вартості (органи управління);
- не пов'язані із створенням вартості (держава, дрібні акціонери, контрагенти).

Висновки. Сучасні умови розвитку науки та практики ведення бізнесу вимагають уточнення та розширення понятійно-категоріального апарату. Існування проблеми чіткості визнання поняття «корпоративне управління» зумовило необхідність проведення критичного аналізу наукової літератури. Отже, на підставі проведеного аналізу поняття «корпоративне управління» пропонується розглядати як систему впливу суб'єктів корпоративних відносин на об'єкти з метою забезпечення балансу інтересів зацікавлених осіб та сприяння максимізації вартості підприємства та частки участі кожного акціонера. В якості об'єктів корпоративного управління запропоновано розглядати усі ті предмети, на які можна направити дії для досягнення цілей корпоративного управління, а саме ресурси підприємства, корпоративні відносини; політику підприємства; якість корпоративного управління; результати діяльності.

Анотація

У статті проведено критичний аналіз поняття «корпоративне управління» та основних категорій корпоративного управління, таких як об'єкт та суб'єкт.

В якості об'єкта дослідження виступає проблема понятійно-категоріального апарату, пов'язаного із корпоративним управлінням. Зокрема, на підставі проведеного аналізу поняття «корпоративне управління» автор пропонує розглядати як систему впливу суб'єктів корпоративних відносин на об'єкти з метою забезпечення балансу інтересів зацікавлених осіб та сприяння максимізації вартості підприємства та частки участі кожного акціонера.

Ключові слова: понятійно-категоріальний апарат, корпоративне управління, об'єкт, суб'єкт, максимізація вартості, баланс інтересів.

Аннотация

В статье проведен критический анализ понятия «корпоративное управление» та основных категорий корпоративного управления, таких как объект и субъект.

В качестве объекта исследования выступает проблема понятийно-категориального аппарата, связанного с корпоративным управлением. В частности, на основании проведенного анализа понятия «корпоративное управление» автор предлагает рассматривать как систему влияния субъектов корпоративных отношений на объекты с целью обеспечения баланса интересов заинтересованных лиц и содействия максимизации стоимости предприятия и доли участия каждого акционера.

Ключевые слова: понятийно-категориальный аппарат, корпоративное управление, объект, субъект, максимизация стоимости, баланс интересов.

Summary

The critical analysis of "corporate governance" concept and the main categories of corporate governance such as object and subject is conducted in the article.

The object of research is problem of conceptual-categorical device concerned with corporate governance. In particular, based on our analysis of the concept "corporate governance" author offers to consider corporate governance as system of influence of corporate relations subjects on objects in order to achieve the balance of stakeholders interests and to promote the maximization of company shareholders value and the share of each shareholder.

Key words: conceptual-categorical device, corporate governance, object, subject, maximization of value, balance of interests.

Список використаних джерел:

1. Балтаев В. В. Развитие корпоративных методов управления предприятиями промышленности: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эк. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами - промышленность)» / Балтаев В. В. - Саратов, 2007. – 27 с.
2. Бандурин А. В. Деятельность корпораций / Александр Владимирович Бандурин. – М.: БУКВИЦА, 1999. – 600 с.
3. Бухвалов А. В. Корпоративное управление как объект научных исследований / А.В. Бухвалов // Российский журнал менеджмента. – 2005. - Том 3 №3. - С. 81–96.
4. Вереїтіна І. Ю. Організаційно-методичне забезпечення оцінки ефективності корпоративного управління: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Вереїтіна І. Ю. – Донецьк, 2007. – 278 с.
5. Євтушевський В. А. Стратегія корпоративного управління / Євтушевський В.А., Ковальська К.В., Бутенко Н.В. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
6. Корнеева Т. А. Корпоративный контроль в системе менеджмент: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора эк. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами - промышленность)» / Корнеева Д.Ю. – Самара, 2006. – 39 с.
7. Момот Т. В. Вартісно-орієнтований організаційно-економічний механізм корпоративного управління акціонерними товариствами: теорія, методологія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.07.03 «Економіка будівництва» / Момот Т.В. – Харків, 2006. - 41 с.
8. Назарова Г. В. Організаційно-структурна розбудова підприємства в системі корпоративного управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами» / Назарова Г.В. – Харків, 2005. – 37 с.
9. Самосудов М. Современные корпоративные отношения [Электронный ресурс]. – Режим доступа
10. <http://www.e-xecutive.ru/publications/aspects/article_2806/>.
11. Старюк П. Ю., Полиенко В. И. Корпоративное управление и стоимость компании: ситуация в России // Управление компанией, 2004, №1, с.50-57.
12. Ткаченко Д. Ю. Повышение качества корпоративного управления промышленными предприятиями: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эк. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами - промышленность)» / Ткаченко Д.Ю. – Москва, 2008. – 26 с.
13. Принципи корпоративного управління в Україні, затверджені рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.12.2003р. № 571.